

„Olge või eelviimased, aga Paidele ärge kaotage!“

♦ 16. augustil kärgatab Tartumaal Kambja vallas 50. Eesti omavalitsuste suvemängude stardipauk. Neil mängudel on aegade jooksul oma kodukoha eest väljas olnud isegi sellised tipptegijad nagu Aleksander Tammert, Kaido Höövelson, Martin Seim või Karmen Bruus. Kuidas on õnnestunud mängude traditsiooni raskuste kiuste pool sajandit elus hoida?

SULEV OLL
ml@maaleht.ee

Teekond, mis praeguste suvemängude deni tõi, on tõesti olnud parajalt keerukas. Veidi võib isegi väelda, millal need päris esimesed mängud peeti – kas aastal 1970 või hoopis 1975. Praegu lähtutakse siiski teadmisest, et omavalitsuste mängude tavale pani aluse väikelinnade ja alevite 1970. aastal Põltsamaal peetud I suvespartakiaad.

Ettevõtmise taga peitus suuresti Villu Ojassalu (1931–2019), kes oli olnud Põltsamaa keskkooli kehalise kasvatuse õpetaja, Põltsamaa rajooni spordikomitee esimees, Põltsamaa Jõu rajooninõukogu esimees ja Jõgeva Jõu tõstetreener, pidas aga sel ajal Põltsamaa EPT spordijuhi ametit. Kuue omavalitsuse esindajad võistlesid toona kolmel alal: kergejõustikus, võrkpallis ja orienteerumises.

Teised mängud, seekord väikelinnade suvespartakiaadi nime all, said teoks Elvas. Oluline oli siin Richard Antoni (1908–2002) roll, kes pidas väikelinnade spordiliidu juhi ametit aastatel 1965–1993. Kavas oli taas kolm ala, seekord kergetõustik, võrkpall ja laskmine, osalejaks kaheksa linna. Kaks aastat hiljem kohtuti taas Elvas – ning tänini kestev tava oligi alguse saanud.

Üks Eesti edukamaid sportlikke väikelinnu on olnud Türi: kolm korda on siin linnade suvemänge korraldatud ning kõigil kordadel korraldaja ja võitjaks tulnud. Lisaks veel seitse mujalt toodud võitu.

Linna pikaaegne spordijuht Mati Sadam näeb edu taga 1998. aastal loodud Türi Spordiklubide Liitu, mis tegutseb praegu. „Omavalitsus andis ühe valdkonna MTÜ kontrolli alla, nii juhtimise, raha kui ka baasid,“ selgitab Sadam.

Klubid panustasid linna spordiedusse: 90% Türi võistkonnast suurematel spordimängudel panevad kokku alaklubid, n-ö kombineerida on vaja vaid seal, kus klubi pole – näiteks kõieveos või juhtide jõuproovis.

Supertulemus saavutati 2007. aastal mängudel Valgas, kus pandi välja lausa kaks võistkonda: vallasisene linn Türi saavutas oma kategoorias Eestis esimese, Türi vald aga suurte valdade arvestuses teise koha.

Kogemusi on küll, rahaga raske...

Aastal 1993 ristusid seni ise oma mängu korraldanud väikelinnade ja spordiühingu Jõud teed. Toona Jõu peasekretärina töötanud legendaarne spordijuht Ants Saar meenutab, et tema poole pöördus Põltsamaa mees Villu Ojassalu, kes olevat öelnud, et võtke teie korraldada, teil on kogemusi ja raha.

Oma kogemusi juba aastast 1969 spordiliidus amets olnud Saar ei eitanud, küll oli aastal 1993 raske rahaga. Aga mängude tavaga mindi siiski varasemas vormis edasi, seda aastani 2009, kui lisandusid ka n-ö suured ehk üle 10 000 elanikuga linnad. Nn suurte hulgas võttis toona võidu Rakvere, väiksemate hulgas hoidis spordi au kõrgel Elva.

Rakvere edu taga on aastakümnete pikune süsteemne töö valdkonna edendamiseks, tõdeb linnavolikogu esimees Mihkel Juhkami. Üks selle tõukejõude oli tõdemus, et kui omaaegse Rakvere rajooni jõukad ma-

jandid – ja neid polnud vähe – said uhkeldada korralike spordirajatistega, siis Rakveres oli koolide spordibaaside kõrval vaid harjutuspai, mis praegu on saamas Arvo Pärdi muusikamajaks.

„Kui soovisid paremates tingimustes palli mängida, pidid Rakverest mujale sõitma,“ nendib Juhkami. See-eest oli aga kõigile selge, et spordibaasidega tuleb Rakveres tegelda erakondlikkusele vaatamata – ja tegele- tigi. Lisaks sündisid meeskonnad ja klubid – suurem osa spordist põhineb ikkagi sõprus- kondadel.

„Ning inimesed soovivad ju ikka võistelda, kasvõi end naabritega võrrelda,“ tõdeb Juhkami, kelle hinnangul on omavalitsuste jõuproovid selge roll Eesti spordis. Küll on tõsi see, et kõigi spordialade esindajatele sobivat üht vaba nädalavahetust on raske leida.

Juhkami on ka ise reeglina mängudel kaasa löönud. Esiteks kui juht, kes kaasinlasi inustab. Teiseks kui juht, kes juhtide võistluselt linnale punkte toob. Ning kolmandaks on ta löönud jõudumööda kaasa ka kergetõustikus, korv- või võrkpallis. „Nüüd on aastad aga sealmaal...“ jätab 1963. aastal sündinud mees lause lõpetamata.

Eraldi mängu taga ei igatseta

Järgmine samm Eesti omavalitsuste mängude ajaloos astuti 2018. aastal, kui seni eraldi peetud valdade ja linnade jõuproovid ühendati ühisteks suve- ja talimängudeks.

„Tase tõusis, osalejaid tuli kartustele vaatamata isegi rohkem,“ nendib spordiliidu ühingu Jõud peasekretär Tarmo Volt. „Eraldi peetud mängu enam keegi taga ei igatse.“

Tegelikult on siin aga veel üks nüanss: kuna omavalitsuste arvestust sisaldavad ka n-ö suured, endistest maaspordimängudest välja kasvanud Eestimaa suve- ja talimängud, lisanduvad need ka omavalitsuste mängude loetellu. Nii ollaksegi tänavu jõutud järjekorranumbrini 50.



Vinni valla kõieveomeeskond 49. Eesti omavalitsuste suvemängudel mullu Kuressaares. Täiest jõust tõmbavad (vasakult) Kaido Höövelson, Meelis Höövelson, Olev Soolep ja Martin Uusküll.

Fotod: Taavi Nagel



Eelmistel suvemängudel tegi kaasa ka kõrgushüppaja Karmen Bruus.

„Need on ühtaegu liikumisharrastuse pidupäevad ja kogukondliku kuuluvustunde kandjad.“

TARMO VOLT

Medalil on laiem kaal

Kambja vallas, aga ka mujal Tartumaal asub 50. Eesti omavalitsuste suvemängudel nädalavahetusel mõõtu võtma paar tuhat kergetõustiklast, võrkpallurit, korvpallurit, orienteerujat, kõievedajat. Alasid on 18, mis muudab ettevõtmise üheks suurimaks spordipeoks Eestimaal. Just nimelt spordipeoks, sest kõrvuti sentimeetri või sekundiga mõõdetavate tulemustega tähendab see nädalavahetus ka sõprade kokkusaamist ja meelelahutust.

Mängud korraldab Eestimaa Spordiliit Jõud koostöös Kambja vallavalitsuse ja Tartumaa Spordiliiduga, peatoetaja on Coop. „Meie ülesanne on olnud leida baasid ja peakohtunikud,“ selgitab peakorraldaja, Kambja Kultuuri ja Spordi juhataja Rauno Kiuru. „Korraldame ka avamise ning spordi- ja omavalitsusjuhtide vastuvõtu.“

Tõsi, ainult Kambja valda nii suur ettevõtmine ei mahugi, seepärast kasutatakse laiendit „ja mujal Tartumaal“. Kohale tuleks aga kogu Eestist – enamasti osaleb poolsada omavalitsust 79st. Kaks aastat tagasi toimunud suurtel ehk Eestimaa suvemängudel sai tule- muse kirja koguni 70 valda ja linna.

„Osavõtt pole mingil juhul kohustus, vaid auasi,“ kinnitab spordiliidu Jõud peasekretär Tarmo Volt. „Rahvas tunnetab mängude vajalik- kusest – see on sündmus, mille nimel treenitakse, igast Eesti otsast kohale sõidetakse. Siin võidetak medal ei ole lihtsalt mälestuse, vaid kogukondliku saavutuse sümbol.“



Kolleeigid: Eesti Spordiseltsi Kalev juhatuse liige Aleksander Tammert ja Eestimaa Spordiliidu Jõud peasekretär Tarmo Volt 2021. aastal 46. Eesti omavalitsuste suvemängudel Käärikul. Foto: Eesti Spordiliit Jõud



Hetk mulluste mängude rannavolleturniirilt.

„Aastatega on ettevõtmisest kujunenud ainulaadne traditsioon, mis kannab endas enamat kui medalite jagamist,“ kinnitab Volt. „Need on ühtaegu liikumisharrastuse pidupäevad ja kogukondliku kuuluvustunde kandjad.“

Kadunud on ka kahtlus, kas nutiajastul ikka soovitakse ühiseks sportimiseks kokku tulla.

„Võistelda tahetakse ikkal!“ kinnitab Ants Saar. „Harrastajaid või seltskondi, kes on tahtnud kodumurult kaugemale tulla ja teistega jõudu proovida, on leidunud igal ajal. Pealegi ei pea omavalitsuste mängudel tingimata kaks meetrit kõrgust või kaheksa kaugust hüppama.“

„Ei pea omavalitsuste mängudel tingimata kaks meetrit kõrgust või kaheksa kaugust hüppama.“

ANTS SAAR

Ekskurss ajalukku ja pilk tänapäeva

- Jõud asutati vabatahtliku spordiühinguna 15. detsembril 1946.
- 25. aprillil 1987 ühendati Jõud spordiühinguga Kalev.
- 11. juulil 1990 moodustasid kaheksa maakonna spordiühendused Eesti Maaspordi Liidu Jõud, spordiühingu Jõud õigusjärglase. Hiljem liitusid ka teised maakondlikud liidud.
- 21. märtsil 2007 kinnitati maakondade spordiliitude liidu nimeks Eestimaa Spordiliit Jõud. Põhjus oli eelkõige selles, et liit oli asunud korraldama sporditegevust ka linnades. Mängudest on seni kõrvalle jäänud vaid Tallinn.
- Spordiliidu ajalugu ilmetavad kaks olümpiavõitu: Jaan Talts tõstmises 1972 Münchenis ja Jaak Uudmäe kolmikhüppes 1980 Moskvas. Maailma ja Euroopa meistrivõistlustelt on Jõu sportlased võitnud medaleid jahilaskmises, jääpurjetamises, kergetõustikus, korvpallis, kulturismis, laskesuusatamises, laskmises, mudelaautosporis, purjelauasõidus, suundsuusatamises, tõstmises ja vabamaadluses.
- Kõigi Eesti 15 maakonna spordiliite ühendava Jõu praegune siht on aidata kogu Eestis kaasa spordi ja tervisele eluviiside arenguks vajalike tingimuste loomisele. Spordiürituste korraldamise ja liitude võrgustiku abil on regulaarses tegevusse kaasatud 650 liikmesklubi ligi 40 000 harrastajaga.
- Jõud korraldab suurimate üritustena Eestimaa suve- ja talimänge, Eestimaa omavalitsuste suve- ja talimänge, mitmetel aladel Jõu meistrivõistlusi, aga ka juriöö jooksu ning Eesti omavalitsusjuhtide suvist ja talvist mitmevõistlust.
- Ollakse nii Eesti Olümpiakomitee, Rahvusvaheline Spordi ja Kultuuri Liidu (ISCA) kui ka Rahvusvahelise Tööliisspor- di Konföderatsiooni (CSIT) liige.
- 2024. aastast ei eralda kultuuriministeerium enam Eestimaa Spordiliidule Jõud tegevustoetust. Jõu rahastus tuleb osalt liikmesliitudelt, mitmelt omavalitsuselt, võistluste osavõtumaksudest, riiklike projektide kaudu kultuurkapitalilt, regionaal- ja põllumajandusministeeriumilt, sponsoritelt nagu Coop, aga ka omaenda teenitud tulust – üüripindade rentimisest.

Allikas: www.joud.ee

men Bruus, kauguses aga tänavu lausa 6.42 pörutanud Laura Lokotar Kose vallast.

2023. aastast on suvemängude võitja tõstmises suurte tiitlivõistluste medalimees Mart Seim, tihti oli platsis kettamees Aleksander Tammert. „Tegelikult on spordimängude pika ajaloo jooksul neis osalenud suur osa Eesti sporditippe,“ kinnitab Tarmo Volt.

Tänavuste suvemängude korraldaja ehk Kambja on terve aasta kohalikega suhtlemisele panustanud ning paneb välja läbi aegade suurima esinduse – 139 sportlast. Esi- algse nõusoleku valda esindada on andnud näiteks kümnevõistleja, Ülenurme gümnaasiumi vilistlane Hans-Christian Hausenberg. Õpetajana töötav endine tippvõrkpallur Argo Meresaar paneb aga kokku meeskonda, kus käed on lõõdud juba Kristo Kollo ja Oliver Lüütsepaga.

Pika ajalooa värvikas omavalitsuste suvemängude tava kestab aga edasi. Järgmised peetakse aasta pärast Jõhvi vallas. „Me jätkame oma tööd vaatamata riiklikust tege- vustoetusest ilma jäämisele,“ kinnitab Tarmo Volt. „Kui mängud elavad, elab ka Jõud.“